

O‘ZBEKISTONDA TO‘QIMACHILIK SANOATINI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH MECHANIZMLARI

Tojiev Kamoliddin Botir O'g'li

4-kurs DTPI talabasi

O'qituvchi Kimyoxon To'raboyeva Urazbekovna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20483388>

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekistonda to‘qimachilik sanoatining eksport salohiyatini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Mamlakat iqtisodiyotida to‘qimachilik sanoati muhim o‘rin egallab, eksport hajmini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Maqolada sohaning rivojlanish tendensiyalari, eksport faoliyatiga ta’sir etuvchi omillar hamda eksport salohiyatini oshirishning asosiy mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, mahsulot sifatini yaxshilash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida to‘qimachilik sanoati eksportini rivojlantirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: To‘qimachilik sanoati, eksport salohiyati, eksport hajmi, xalqaro bozor, raqobatbardoshlik, investitsiyalar, innovatsion texnologiyalar, iqtisodiy rivojlanish, eksport strategiyasi, mahsulot sifati.

Kirish

Bugungi kunda O‘zbekiston iqtisodiyotida to‘qimachilik sanoati yetakchi tarmoqlardan biri hisoblanadi, chunki ushbu soha mamlakatning eksport salohiyatini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish hamda iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. So‘nggi yillarda to‘qimachilik sanoatini modernizatsiya qilish, mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash va tayyor mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada, mamlakatning eksport tarkibida tayyor to‘qimachilik mahsulotlari ulushi ortib bormoqda.

Shu bilan birga, jahon bozorida raqobatning kuchayishi, mahsulot sifatiga qo‘yiladigan talablarning ortishi va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish zarurati to‘qimachilik korxonalarini oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Shuning uchun ham eksport salohiyatini oshirish mexanizmlarini takomillashtirish va xalqaro bozorlarda milliy mahsulotlarning raqobatbardoshligini kuchaytirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi O‘zbekistonda to‘qimachilik sanoatining eksport salohiyatini oshirish mexanizmlarini tahlil qilish hamda ushbu yo‘nalishda amalga oshirilishi lozim bo‘lgan chora-tadbirlarni yoritishdan iborat.

O‘zbekistonda to‘qimachilik sanoatining iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyati

To‘qimachilik sanoati O‘zbekiston iqtisodiyotining muhim va strategik tarmoqlaridan biri hisoblanadi, chunki ushbu soha mamlakatning sanoat ishlab chiqarishi, eksport hajmi va aholi bandligini ta’minlashda katta rol o‘ynaydi. O‘zbekiston paxta yetishtirish bo‘yicha dunyoning yetakchi davlatlaridan biri bo‘lib, bu esa to‘qimachilik sanoatini rivojlantirish uchun mustahkam xomashyo bazasini yaratadi. Shu sababli so‘nggi yillarda paxta xomashyosini eksport qilishdan ko‘ra uni mamlakat ichida chuqur qayta ishlashga alohida e’tibor qaratilmoqda.¹

¹ Abdurahmonov, Q. (2020). O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilishning ustuvor yo‘nalishlari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 25–186-betlar.

Bundan tashqari, to‘qimachilik sanoati iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari bilan ham uzviy bog‘liqdir, chunki ushbu soha qishloq xo‘jaligi, transport, logistika va savdo tizimlarining rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Natijada yangi korxonalar tashkil etilmoqda, ishlab chiqarish quvvatlari kengaymoqda va minglab yangi ish o‘rinlari yaratilmoqda. Bu esa aholining daromadlari oshishiga hamda mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qilmoqda.²

Shuningdek, to‘qimachilik sanoati mamlakat eksport tushumlarining muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining ortishi eksport tarkibida qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining ko‘payishiga olib kelmoqda. Natijada O‘zbekiston xalqaro bozorlarda nafaqat paxta xomashyosi yetkazib beruvchi davlat, balki sifatli tayyor to‘qimachilik mahsulotlari ishlab chiqaruvchi mamlakat sifatida ham tanilmoqda.

Bundan tashqari, davlat tomonidan sohaga berilayotgan imtiyozlar, investitsiya loyihalarining qo‘llab-quvvatlanishi va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi to‘qimachilik sanoatining yanada rivojlanishiga zamin yaratmoqda. Ayniqsa, eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va xalqaro standartlarga mos mahsulotlar tayyorlash borasida amalga oshirilayotgan islohotlar tarmoqning iqtisodiyotdagi ahamiyatini yanada oshirmoqda.³

Umuman olganda, to‘qimachilik sanoati O‘zbekiston iqtisodiyotining muhim tayanch tarmoqlaridan biri bo‘lib, u nafaqat sanoat ishlab chiqarishining o‘shishiga, balki eksport hajmining ortishiga, aholi bandligining ta‘minlanishiga va mamlakatning iqtisodiy barqarorligiga ham katta hissa qo‘shmoqda. Shu sababli ushbu tarmoqni rivojlantirish va uning eksport salohiyatini oshirish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

To‘qimachilik mahsulotlari eksportining hozirgi holati va rivojlanish tendensiyalari

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda to‘qimachilik mahsulotlari eksporti sezilarli darajada o‘shib bormoqda, chunki davlat tomonidan ushbu tarmoqni rivojlantirish va eksport hajmini oshirishga qaratilgan keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmogda. Natijada mamlakatda paxta xomashyosini eksport qilish ulushi kamayib, uning o‘rniga yuqori qo‘shimcha qiymatga ega bo‘lgan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish va eksport qilish hajmi ortib bormoqda.⁴

Bundan tashqari, to‘qimachilik korxonalari tomonidan zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi hamda ishlab chiqarish jarayonlarining modernizatsiya qilinishi mahsulot sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Shu sababli O‘zbekiston to‘qimachilik mahsulotlariga xalqaro bozorlarda bo‘lgan talab ortib bormoqda va eksport geografiyasi ham tobora kengaymoqda. Hozirgi kunda mahalliy korxonalar tomonidan ishlab chiqarilgan ip-kalava, mato, trikotaj mahsulotlari, tayyor kiyim-kechak va boshqa to‘qimachilik mahsulotlari dunyoning ko‘plab mamlakatlariga eksport qilinmoqda.

Shuningdek, eksport faoliyatining rivojlanishida xalqaro hamkorlik aloqalarining kengayishi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki xorijiy investorlar va hamkor kompaniyalar bilan amalga oshirilayotgan loyihalar ishlab chiqarish hajmini oshirishga hamda yangi bozorlarga kirib borishga imkon yaratmoqda. Ayniqsa, Yevropa, Osiyo va MDH mamlakatlari bilan savdo aloqalarining rivojlanishi eksport ko‘rsatkichlarining oshishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.⁵

² Abdurahmonov, Q. (2020). O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilishning ustuvor yo‘nalishlari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 25–186-betlar.

³ Vahobov, A. V., Xajibakiev, Sh. X., & Ibrohimov, N. F. (2020). Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. Toshkent: Baktria Press, 45–320-betlar.

⁴ Rasulov, A. (2021). Eksport salohiyatini oshirishning iqtisodiy mexanizmlari. Toshkent: Fan va texnologiya, 31–215-betlar.

⁵ Salimov, B. T. (2021). Sanoat iqtisodiyoti. Toshkent: [Iqtisod-Moliya](#), 52–274-betlar.

Biroq, jahon bozorida raqobatning kuchayishi, logistika xarajatlarining yuqoriligi va ayrim bozorlarda mahsulot sifati bo'yicha qo'yiladigan talablarning ortib borishi eksport faoliyatida ma'lum qiyinchiliklarni ham yuzaga keltirmoqda. Shu sababli korxonalar xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ishlab chiqarishga, marketing faoliyatini kuchaytirishga hamda eksport bozorlarini diversifikatsiya qilishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Umuman olganda, O'zbekistonda to'qimachilik mahsulotlari eksporti barqaror rivojlanish tendensiyasiga ega bo'lib, ushbu tarmoq mamlakat eksport salohiyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Kelgusida yangi texnologiyalarni joriy etish, mahsulot sifatini yanada oshirish va xalqaro bozorlardagi o'rinni mustahkamlash orqali eksport hajmini yanada ko'paytirish imkoniyatlari mavjud.

Eksport salohiyatini oshirishda investitsiyalar va innovatsion texnologiyalarning roli

To'qimachilik sanoatining eksport salohiyatini oshirishda investitsiyalar va innovatsion texnologiyalar muhim omillardan biri hisoblanadi, chunki ular ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash hamda xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli so'nggi yillarda O'zbekistonda ushbu sohaga mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Bundan tashqari, investitsiyalar hisobiga yangi korxonalar tashkil etilmoqda, mavjud ishlab chiqarish quvvatlari kengaytirilmoqda va zamonaviy uskunalar bilan jihozlanmoqda. Natijada mahsulot ishlab chiqarish hajmi ortib, tannarx pasaymoqda hamda korxonalarining eksport imkoniyatlari kengaymoqda. Ayniqsa, xorijiy investorlar ishtirokidagi loyihalar ilg'or tajriba va zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etishga yordam bermoqda.⁶

Shuningdek, innovatsion texnologiyalardan foydalanish mahsulot sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari, raqamli boshqaruv tizimlari va energiya tejamkor texnologiyalarni qo'llash orqali mahsulot sifati yaxshilanmoqda hamda ishlab chiqarish xarajatlari kamaymoqda. Bu esa korxonalarining jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar yordamida mahsulot assortimentini kengaytirish imkoniyati ham ortmoqda. Chunki bugungi kunda xalqaro bozorda nafaqat sifatli, balki zamonaviy dizaynga ega bo'lgan mahsulotlarga ham talab yuqori. Shu sababli innovatsion yondashuvlar asosida yangi turdagi matolar, trikotaj mahsulotlari va tayyor kiyim-kechaklar ishlab chiqarish yo'lga qo'yilmoqda.⁷

Yana bir muhim jihat shundaki, investitsiyalar va innovatsiyalar eksport geografiasini kengaytirishga ham yordam beradi, chunki zamonaviy ishlab chiqarish korxonalari xalqaro sertifikatlar olish va xorijiy bozorlarga chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada O'zbekiston to'qimachilik mahsulotlari yangi bozorlarga kirib borib, eksport hajmini yanada oshirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Umuman olganda, investitsiyalar va innovatsion texnologiyalar to'qimachilik sanoatining eksport salohiyatini oshirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli ushbu yo'nalishdagi ishlarni yanada kuchaytirish, ilg'or texnologiyalarni keng joriy etish va investitsion muhitni yaxshilash orqali tarmoqning xalqaro bozordagi mavqeini mustahkamlash mumkin.

⁶ Yo'ldoshev, N. Q. (2021). To'qimachilik sanoati iqtisodiyoti va boshqaruvi. Toshkent: Tafakkur, 18-228-betlar.

⁷ Yo'ldoshev, N. Q. (2021). To'qimachilik sanoati iqtisodiyoti va boshqaruvi. Toshkent: Tafakkur, 18-228-betlar.

To‘qimachilik mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari

To‘qimachilik sanoatida eksport hajmini oshirish va xalqaro bozorlarda mustahkam o‘rin egallash uchun mahsulotlarning raqobatbardoshligini ta‘minlash muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bugungi kunda jahon bozorida sifatli va zamonaviy mahsulotlarga bo‘lgan talab tobora ortib bormoqda. Shu sababli mahalliy korxonalar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifatini yaxshilash, tannarxini kamaytirish va dizayn jihatidan takomillashtirish zarur hisoblanadi.

Bundan tashqari, mahsulot sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy omillaridan biridir. Chunki xorijiy iste‘molchilar mahsulot xarid qilishda uning sifati, xavfsizligi va ekologik talablarga mosligiga katta e‘tibor qaratadi. Shu sababli korxonalar xalqaro sertifikatlash tizimlarini joriy etishga va ishlab chiqarish jarayonlarini zamonaviy talablar asosida tashkil etishga intilmoqda.⁸

Shuningdek, mahsulot assortimentini kengaytirish ham muhim mexanizmlardan biri hisoblanadi, chunki bozorda turli iste‘molchilar ehtiyojlariga mos mahsulotlarni taklif etish korxonalarining raqobat ustunligini oshiradi. Masalan, tayyor kiyim-kechak, trikotaj buyumlari, sport kiyimlari va ekologik toza matolar ishlab chiqarishni rivojlantirish eksport hajmining ortishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, marketing faoliyatini takomillashtirish va milliy brendlarni rivojlantirish ham katta ahamiyatga ega. Chunki sifatli mahsulot ishlab chiqarishning o‘zi yetarli emas, balki uni xalqaro bozorda samarali targ‘ib qilish ham zarur. Shu maqsadda xalqaro ko‘rgazmalar, biznes-forumlar va elektron savdo platformalarida faol ishtirok etish korxonalar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Yana bir muhim jihat logistika tizimini rivojlantirish bilan bog‘liq, chunki mahsulotlarni xorijiy bozorlarga tez va kam xarajat bilan yetkazib berish raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Shu sababli transport infratuzilmasini takomillashtirish, logistika markazlarini rivojlantirish va eksport jarayonlarini soddalashtirish bo‘yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Umuman olganda, mahsulot sifatini oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, marketing faoliyatini kuchaytirish va logistika tizimini takomillashtirish to‘qimachilik mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishning asosiy mexanizmlari hisoblanadi. Ushbu omillarni samarali qo‘llash orqali O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatining xalqaro bozordagi mavqei yanada mustahkamlash mumkin.⁹

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, to‘qimachilik sanoati O‘zbekiston iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, mamlakat eksport salohiyatini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. So‘nggi yillarda ushbu sohada amalga oshirilayotgan islohotlar, investitsion loyihalar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish natijasida ishlab chiqarish hajmi hamda eksport ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshib bormoqda. Ayniqsa, paxta xomashyosini chuqur qayta ishlash va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish eksport tarkibida yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining ortishiga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, to‘qimachilik mahsulotlarining xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini ta‘minlash eksport salohiyatini oshirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli

⁸ Karimov, U. B. (2022). Investitsiyalar va innovatsiyalar iqtisodiyoti. Toshkent: Yangi asr avlodi, 40–260-betlar.

⁹ Ergashev, A. A. (2022). Eksport faoliyatini rivojlantirish strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 28–205-betlar.

mahsulot sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va yangi eksport bozorlarini o‘zlashtirish muhim vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shuningdek, marketing faoliyatini rivojlantirish, milliy brendlarni yaratish va logistika tizimini takomillashtirish ham eksport hajmini oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

Shu bilan birga, sohaga investitsiyalarni jalb qilish va xorijiy hamkorlar bilan aloqalarni kengaytirish orqali korxonalarining texnik va texnologik salohiyatini yanada mustahkamlash mumkin. Natijada mahalliy korxonalar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifati va eksport imkoniyatlari oshadi hamda jahon bozorida mavqei mustahkamlanadi.

Umuman olganda, O‘zbekistonda to‘qimachilik sanoatining eksport salohiyatini oshirish uchun mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, investitsion muhitni yaxshilash va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish zarur. Ushbu chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi mamlakat eksport hajmining ortishiga, iqtisodiy o‘sishning jadallashishiga va O‘zbekistonning xalqaro bozordagi mavqeining yanada mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdurahmonov, Q. (2020). O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilishning ustuvor yo‘nalishlari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 25–186-betlar.
2. Vahobov, A. V., Xajibakiyev, Sh. X., & Ibrohimov, N. F. (2020). Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. Toshkent: Baktria Press, 45–320-betlar.
3. Rasulov, A. (2021). Eksport salohiyatini oshirishning iqtisodiy mexanizmlari. Toshkent: Fan va texnologiya, 31–215-betlar.
4. Salimov, B. T. (2021). Sanoat iqtisodiyoti. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 52–274-betlar.
5. Yo‘ldoshev, N. Q. (2021). To‘qimachilik sanoati iqtisodiyoti va boshqaruvi. Toshkent: Tafakkur, 18–228-betlar.
6. Karimov, U. B. (2022). Investitsiyalar va innovatsiyalar iqtisodiyoti. Toshkent: Yangi asr avlodi, 40–260-betlar.
7. Ergashev, A. A. (2022). Eksport faoliyatini rivojlantirish strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 28–205-betlar.
8. Hill, C. W. L. (2022). International Business: Competing in the Global Marketplace (14th ed.). New York: McGraw-Hill Education, pp. 85–540.
9. Kotler, P., Keller, K. L., & Chernev, A. (2022). Marketing Management (16th ed.). London: Pearson Education, pp. 60–810.
10. Mankiw, N. G. (2023). Principles of Economics (10th ed.). Boston: Cengage Learning, pp. 110–760.
11. OECD. (2023). Global Value Chains and Trade Competitiveness. Paris: OECD Publishing, pp. 25–190.
12. World Bank. (2023). Uzbekistan Country Economic Update: Enhancing Export Competitiveness. Washington, DC: World Bank Publications, pp. 15–170.
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2024). O‘zbekiston Respublikasining sanoat va tashqi savdo ko‘rsatkichlari bo‘yicha statistik to‘plam. Toshkent: Statistika agentligi nashri, 20–145-betlar.